

Tisková zpráva: Operátoři budou příště stát ignorovat. Odmítnuté žaloby otevřely zásadní otázky o ochraně svobody projevu v ČR.

Závěrečné ohlédnutí za kauzou blokace dezinformačních webů

Praha, 30. 10. 2024 – Po dlouhé anabázi, která začala v roce 2022, jsme dospěli k závěru naší snahy vyjasnit právní povahu zásahu státu proti tzv. *dezinformačním webům* krátce po začátku ruské agrese na Ukrajině. Připomeňme si hlavní události celého příběhu a klíčové právní a systémové otázky, které z něj vyplývají pro ochranu základních práv v České republice, zejména pokud jde o svobodu projevu a přezkoumatelnost jednání státu.

Dne 25. 2. 2022 Ministerstvo obrany ČR – Vojenské zpravodajství adresovalo sdružení NIX.CZ, sdružující české i zahraniční poskytovatele internetových služeb, pokyn k technickému znemožnění přístupu veřejnosti k přiloženému seznamu webových stránek. Zpravodajci tento pokyn učinili ve formě oficiálního dopisu s hlavičkou Národního centra kybernetických operací (NCKO). Vojenské zpravodajství subjekty v tomto dopise žádalo o „preventivní opatření, a to technické znemožnění přístupu k navrženým dezinformačním stránkám obsaženým v připojeném seznamu“. Dopis dále obsahoval informaci, že „opatření ... je v souladu s právními předpisy na národní a mezinárodní úrovni [a že] stát má právo bránit svou integritu proti dezinformacím, jimž jsou vystaveni jeho obyvatelé“.

Sdružení NIX.CZ si nebylo jisto, zda požadavku musí vyhovět a zda tento požadavek není v rozporu s principem síťové neutrality. Obrátilo se proto s dotazem na 1. místopředsedu vlády a ministra vnitra Víta Rakušana a na ministra průmyslu a obchodu Jozefa Síkelu. Ministr vnitra, dopisem ze dne 1. 3. 2022, č. j. MV-438-15/KM.2022, sdružení NIX.CZ ujistil, že "v současné mimořádné situaci, a na základě přímé výzvy příslušné složky Vojenského zpravodajství, je zamezení přístupu na tzv. dezinformační weby uvedené na seznamu v zájmu obrany národní bezpečnosti nutné a nelze jej považovat za porušení pravidel síťové neutrality". Ministr průmyslu a obchodu dopisem ze dne 28. 2. 2022, č. j. MPO 20633/2022/01000, sdružení NIX.CZ odeslal totožnou odpověď.

Dopis adresovaný organizaci NIX.CZ a jejím prostřednictvím také jednotlivým sítím zapojeným do tohoto neutrálního uzlu – především sdružení CZ.NIC a všem významným českým telefonním operátorům – tedy nakonec svého cíle dosáhl: pokynu bylo uposlechnuto a přístup veřejnosti k státem označeným webům byl poskytovateli technicky znemožněn.

Existence dopisu nebyla veřejnosti známa až do 5. 4. 2022, kdy jeho obsah zveřejnil veřejnoprávní zpravodajský web iRozhlas.cz. Dopis byl žurnalistům vydán na základě zákona o svobodném přístupu k informacím. Později, až v průběhu roku 2024, se na veřejnost dostaly i dopisy Víta Rakušana a Josefa Síkelu.

Institut H21 a Otevřená společnost, v rámci svých programů na ochranu svobody projevu a jako preventivní přezkoumání postupu státu v takových situacích, se v návaznosti na tato zjištění u Městského soudu v Praze domáhaly ochrany dle § 82 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, proti nezákonnému zásahu ze strany *Ministerstva obrany – Vojenského zpravodajství*. Nezákonný zásah měl v duchu české teorie správního práva spočívat ve vydání nezákonného faktického pokynu ve formě dopisu ze dne 25. 2. 2022, který byl adresován soukromoprávním subjektům, především NIX.CZ.

Městský soud v Praze tuto žalobu usnesením ze dne 17. 1. 2023, č. j. 11 A 25/2022-63 odmítl s odůvodněním, že "Žalobou vymezený zásah nemůže být nezákonným zásahem", protože dle soudu nebyl doslovným vymahatelným příkazem. Ačkoliv byla odpověď odmítavá, obsahovalo prohlášení důležitou část, kde soud konstatuje, že blokace webů je významný zásah do svobody projevu a práva na informace, a to jak obecně, tak také přímo do svobody a práva žalobců, kterých se blokace dotkla „pouze“ jako případných příjemců blokovaných informací, a tedy nezáleží na tom, zda z popudu státu a zda konečný krok udělají soukromoprávní subjekty.

Institut H21 a Otevřená společnost se posléze obrátily s kasační stížností k Nejvyššímu správnímu soudu. Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 9. 8. 2023, č. j. 7 As 22/2023-41, kasační stížnost zamítl s obdobnou argumentací. Soud k našemu překvapení mimo jiné prohlásil, že dopis zpravodajců představoval pouze „nezávaznou politickou proklamaci doporučujícího charakteru“.

Naše organizace se poté obrátily na Ústavní soud. Důvodem byl zejména právní názor, že formulace dopisu Národního centra kybernetických operací ze dne 25. 2. 2022 byla formulována natolik autoritativně, že na straně adresáta nutně vedla k vyvolání dojmu, že jde o závazný příkaz. V ústavní stížnosti jsme napadli dle Ústavy ČR a zákona o ústavním soudu: a) původní zásah Ministerstva obrany; b) rozhodnutí soudů obecné justice. Ústavní soud v usnesení ze dne 9. 4. 2024, sp. zn. III. ÚS 2628/23, ústavní stížnost odmítl. Předmětem jeho rozhodnutí však v daný okamžik ještě nebyly „potvrzovací“ dopisy ministrů vnitra a průmyslu, ve skutečnosti tedy nevíme, zda by Ústavní soud ani ty neposoudil jako zásah státu. Věc byla posléze – v podstatě bez argumentace – odmítnuta i Evropským soudem pro lidská práva, kterému jsme věc po odmítnutí Ústavním soudem předložili k posouzení.

Argumentace jak správních soudů, tak Ústavního soudu přitom ukazuje, že v českém právním řádu neexistují účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, které by bylo možné v takovém případě zásahu do svobody projevu a práva přijímat informace využít. Správní soudy totiž dovodily, že zásah do práva přijímat informace nemůže – vzhledem ke své formulaci, která nezní jako výslovný příkaz a neobsahuje výhrůžku sankcí – být pojmově zásahem ve smyslu § 82 a násl. soudního řádu správního. Přitom jde o jediný žalobní typ ve správním soudnictví, který připadal alespoň teoreticky v úvahu. V úvahu pak připadala ještě možnost, že by mohlo jít alespoň o „zásah“ ve smyslu § 72 odst. 1. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Ústavní soud však dospěl k závěru, že se pojem „zásah“ dle soudního řádu správního a Ústavy, respektive zákona o ústavním soudu, v tomto případě obsahově neliší. Věříme však, že tento závěr Ústavní soud nebude aplikovat v jiných podobných případech.

Výše popsáný postup zpravodajců byl přitom v rozporu také s evropským právem, přičemž v rozporu s unijní regulací byl i samotný akt zneprístupnění webů, k němuž ministerstvo předmětným dopisem vyzývalo. Evropské právo bylo porušeno, neboť postup ministerstva, stejně jako sdružení CZ.NIC, nelze považovat za transparentní, nediskriminační a přiměřený, přičemž nebyla naplněna ani podmínka, dle níž tato opatření nesmí sledovat konkrétní obsah, když k blokaci webů došlo právě na základě hodnocení jejich obsahu a následném arbitrárním výběru a sepsání seznamu blokovaných webů. Za blokaci webů jsou

proto právně odpovědní provozovatelé, kteří výzvy státu nekriticky uposlechli, a budou muset „vypnutým webům“ uhradit způsobené škody¹.

„I tento výsledek považujeme za významný přínos k ochraně svobody projevu v příštích situacích,“ hodnotí Oldřich Kužílek z Otevřené společnosti a pokračuje: „Rozhodnutí soudů (s nimiž sice nesouhlasíme, ale respektujeme) totiž vyvolávají stejnou záruku, jako kdyby soudy zakázaly státu tímto způsobem postupovat. Žádný soukromý subjekt typu poskytovatele připojení totiž již nikdy neuposlechne podobný požadavek státu, byť bude sebeúspěšněji formulovaný. Bude totiž vědět, že by na to doplatil finančně v následném soukromoprávním sporu s provozovatelem předmětných webů.“

Adam Ružička z Institutu H21 dodává: *„Z našeho pohledu by však bylo výrazně lepším řešením, kdyby stát bez vytáček přiznal svoji roli a převzal odpovědnost za své jednání. Chybovat je lidské a odpustitelné. Nicméně dělat, že se nic špatného nestalo, a balamutit veřejnost i za situace, v níž jsou původní tvrzení pod tíhou důkazní situace dávno neudržitelná, vede pouze ke ztrátě důvěry mezi veřejností a institucemi.“*

Popsaný žalobní příběh dále umožnil poukázat na problém českého právního systému ohledně možnosti přezkoumávat jednání státu. Soudy odmítly žalobu z procesních důvodů. Tím poukázaly na rigidní kategorizaci žalobních typů podle českého soudního řádu správního. Ta znesnadňuje občanům domoci se ochrany práv, pokud jednání státu nezapadá do vymezených žalobních typů. Kontrastuje to s příklady ze zahraničí, například s nastavením Spojeného království, kde je možné přezkoumat prakticky jakékoliv jednání státu.

Diskuse o přezkoumatelnosti jednání státu by samozřejmě neměla zahrnovat všechny úkony, ale především jednání, která přímo zasahují do práv a povinností občanů. Právní úprava by měla lépe reagovat na situace, kdy státní zásahy mají přímé a okamžité důsledky na základní práva jednotlivců.

Případ blokace tzv. dezinformačních webů také jasně ukázal mezery v českém právním systému v oblasti ochrany svobody projevu a práva na informace. Regulace internetového obsahu a zásahy do těchto základních práv musí podléhat přísnějšímu dohledu a transparentnosti, aby byla zajištěna účinná právní ochrana.

Kontaktní osoba:

Adam Ružička

Ředitel Institutu H21

adam.ruzicka@ih21.org

724 379 049

¹https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/blokaci-dezinfowebu-ac24-posoudi-znalci-soud-chce-prozkoumat-obsah-webu-i_2410101749_pik